

Venäläistä Wassily Kandinskyä pidetään abstraktin taiteen isänä. Kandinsky oli suorittanut Moskovassa loppututkinnon laki- ja taloustieteistä, mutta hän valitsi taiteen.

Netistä löytyy materiaalia Kandinskystä vaikka kuinka paljon. Tässä julkaisen taidehistorian opiskelun verkkokeskusteluissa kirjoittamiani tekstejä lähdeviitteineen. Kerron taiteilijauransa kehityksestä ja mielenkiintoisesta väriteoriastaan. Kandinsky yhdistää värit muun muassa musiikki-instrumenttien sointiin.

1. Kandinskyn taiteilijauran kehitys hänen filosofisen ajattelunsa valossa

Kun luin ensi kerran Kandinskyn teoksen *Taiteen henkisestä sisällöstä*, tunnelmani olivat vähän sekavat. En rupea tässä selittämään ”suuren teräväkulmaisen kolmion” liikettä ylöspäin, pyramidia tai henkistä käännettä, joilla hän vertauskuvallisesti kuvaa henkistä kehitystä.

Hieman konkreettisemmalle tasolle pääsin Sixten Ringbomin artikkelista ”Näkyvää ylittämässä”. Hänen mukaansa Kandinsky on erotellut ”uudet sinfoniset maalauksensa” kolmeen luokkaan, jotka ilmaisevat ”samaa asteittaista kohoamista aistivaikutelmien maailmasta älyllisen harkinnan tasolle kuin Augustinuksen klassinen näön tasoja koskeva jaottelu” (Ringbom, s. 49).

Nämä kolme luokkaa ovat: **impressio, improvisaatio ja kompositio**. Impressiot ovat ulkoisen luonnon impressioita ilmaistuna maalatussa muodossa. Seuraavaan, korkeampaan luokkaan kuuluvat improvisaatiot, jotka koostuvat ”sisäisten tapahtumien ilmauksista, siis ’sisäistä laatua’ olevista impressioista”. Korkeimpaan luokkaan kuuluvat kompositiot, jotka ovat ”minussa samaan tapaan muotoutuneiden tunteiden ilmauksia (mutta erittäin pitkän ajan kuluessa), joita olen ensimmäisten valmistavien luonnosten jälkeen tutkinut ja kehitellyt hitaasti ja melkein pedanttisesti”.

Nämä kaikki esitysluokat ovat hänellä jo olemassa Der blaue Reiter –ryhmän aikana. Usein hän nimeääkin teoksensa pelkällä luokkanimellä ja järjestysnumerolla. Kaikkia luokkia esiintyy ajallisesti rinnan – Kandinsky ei siis hylkää alempaa luokkaa saavutettuaan mielestään ylemmän. Lähteistäni sain vaikutelman, että kompositioita pidetään varsinaisesti abstraktina taiteena.

Internetistä löytää sadoittain kuvia Kandinskyn teoksista. Valitsin tähän esimerkiksi sellaisia, jotka esiintyvät myös lähteessäni *Kandinsky und der blaue Reiter*.

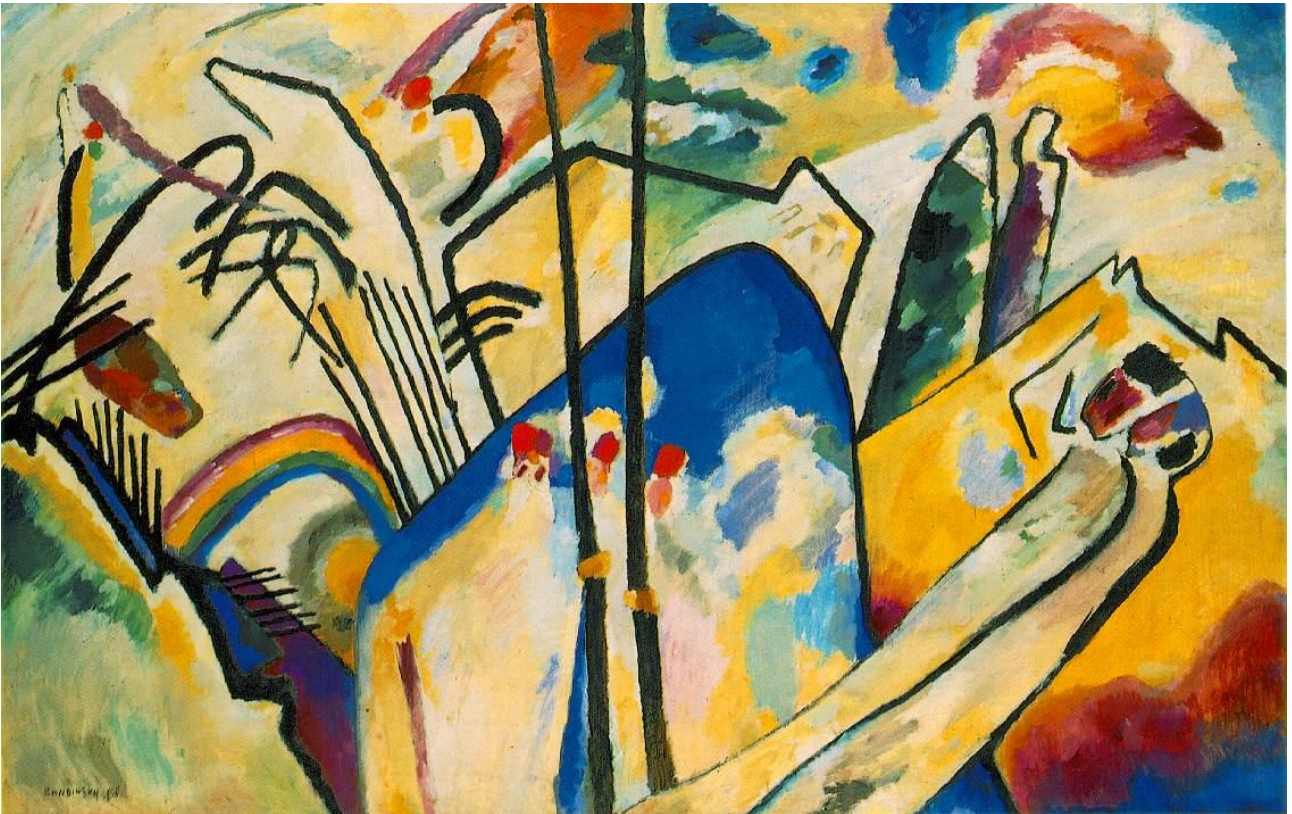
Minusta havainnollinen esimerkki **impessiosta** on *Arabischer Friedhof* (arabialainen hautausmaa) vuodelta 1909. Sitä voisi hyvin pitää jonkun ”varsinaisen impressionistin” maalauksena.

Esimerkkinä **improvisaatiosta** on **Improvisation XIV, vuodelta 1910**, joka sijaitsee nykyään Pompidou-keskuksessa. Sen koko on 126 x 74 cm. Se on minusta hyvin kaunis ja tasapainoinen. Keskiössä on Kandinskyn luokittelun mukaan sisäisen luonteisia, sielullisia värejä: Kylmä sininen, henkinen, liikkuu pois päin katsojasta. Sen vieressä on Kandinskyn luokituksen mukaan vastaväriä, lämmintä keltaista, joka edustaa ruumiillisuutta ja liikkuu kohti katsojaa. Laidemmalla on toinen, fyysikaalisen luonteinen, komplementtiväripari: Punainen edustaa liikettä itsessään ja vihreä liikkumattomuutta. Näiltä väreiltä puuttuu kuitenkin keskipakoinen ja keskiahakuinen liike.

Esimerkkinä kompositiosta on **Composition IV**, vuodelta 1911. Se on varhainen esimerkki viimeisestä vaiheesta. Abstraktio on mielestäni siinä vasta tulolla.

Varsinaisesti ensimmäiseksi abstraktiksi teokseksi nimetään usein Kompositio VII vuodelta 1913, koko 200 x 300 cm: ” ... se on todellinen virstanpylväs maalaustaiteen historiassa, sillä sen hahmoilla, sen värikkäillä muodoilla, ei ole mitään vastinetta näkyvien ilmiöiden maailmassa. Sitä paitsi siitä puuttuu perspektiivi ja saman tien kaikki meidän normaalisti tajuamamme tilasuhteet: värimuodot kelluvat ja kieppuvat kaiken aikaa laajenevassa ja kutistuvassa avaruudessa, jota meidän tietoinen minämme ei tunne mutta joka on sukua unissa kokemillemme avaruuksille.” (Honour & Fleming s. 785.) Teos sijaitsee Moskovassa Tretjakovin galleriassa. Teosta esitellään paljon netissä, mm. osoitteessa <https://www.wassilykandinsky.net/work-36.php>

2. Kandinskyn väriteoriasta

Kun keskitytään perusväriin huomataan kaksi suurta jakoa:

1. värisävyn lämpimyyden ja kylmyyden ja
2. sen vaaleus ja tummuus.

Näin syntyy heti jokaisen värin neljä pääsointua: joko se on I) *lämmin* ja tällöin 1. *vaalea* taikka 2. *tumma*, tai II) *kylmä* ja tällöin 1. *vaalea* taikka 2. *tumma*.

Lämpimyyden tai kylmyyden koskee ylipäänsä taipumusta keltaiseen tai siniseen. Ero tapahtuu niin sanotusti samalla pinnalla, jolloin väri säilyttää perussointinsa, mutta siitä tulee materiaalisempi tai epämateriaalisempi. Kysymyksessä on vaakasuora liike, jossa lämmin liikkuu tällä vaakasuoralla tasolla katsojaan päin ja kylmä etäännyttävä katsojasta.

Toinen suuri vastakohta on valkoisen ja mustan ero, siis värien, jotka saavat aikaan neljän pääsoinnin toisen parin: värin taipumuksen vaaleaan tai tummaan. Näillä on myös liike katsojaa kohti tai pois, mutta ei dynaamisessa vaan staattisessa muodossa.

Keltainen taipuu vaaleaan sinä määrin, ettei ylipäänsä voi olla mitään kovin tumman keltaista.

Sininen voi olla niin syvä, että se hipoo mustaa.

Näiden värien kesken vallitsee siis syvä sukulaisuus fyysisessä mielessä. Tämän samankaltaisuuden välillä on olemassa myös moraalinen, joka erottaa molemmat parit (keltainen ja valkoinen yhtäällä ja sininen ja musta toisaalla) sisäisen arvon suhteen toisistaan.

Jos koetetaan tehdä keltaisesta kylmempi, saa se vihertävän sävyn ja menettää heti kumpaakin liikettä (vaakasuoraa ja keskipakoista). Se saa hiukan sairaalloisen ja yliaistillisen luonteen kuten ponnistelua ja tarmoa täynnä oleva ihminen, jota ulkonaiset seikat estävät käyttämästä tarmoaan. Kun lisätään edelleen sinistä, vastakkaiset liikkeet kumoavat toisensa ja syntyy *täydellinen liikkumattomuus, rauha. Syntyy vihreä.* Sama tapahtuu himmennettäessä valkoista mustalla. Syntyy harmaa, joka on moraaliselta arvoltaan lähellä vihreää.

Kandinskyn mielestä keltainen on tyypillinen maallinen väri. Vaaleisiin sävyihin korotettuna se soi kuin terävä-ääninen trumpetti, sinisellä viilennettynä saa sairaalloisen sävyn.

Sininen on taivaan väri. Käydessään syväksi se kehittää rauhan elementin, kutsuu ihmistä loputtomaan, herättää hänessä ikävän puhtauteen ja lopulta ylimaalliseen. Muuttuessaan vaaleaksi se saa yhdentekevän

luonteen, asettuu välinpitämättömästi kauas ihmisestä kuin korkea, vaalean sininen taivas. Soinniltaan vaalea sininen on huilun kaltainen. Tummetessaan se lähenee sellon, bassoviulun ja syvää urkujen sointia.

Absoluuttinen vihreä on rauhällisin olemassa oleva väri. Tämä tosiseikka on yleisesti tunnettu, eikä vain lääkäreiden keskuudessa. Siihen liittyy myös sellaisia mielteitä kuin lihavuus, omahyväisyys, poroporvarillisuus.

Punainen luonteeltaan lämpimänä värinä vaikuttaa sisäisesti eloisalta, levottomalta, jolla ei kuitenkaan ole joka suunnalle tuhlailevan keltaisen kevytmielistä luonnetta. *Tässä kuohussa ja hehkussa, pääasiallisesti siinä itsessään ja hyvin vähän ulospäin näkyvänä, on niin sanoakseni miehekäs kypsyy.* Punainen on hyvin rikas ja vaihteleva: saturnuksen punainen, sinooperinpunainen, englanninpunainen, krapilakka. Punaisella näyttää olevan mahdollisuus säilyttää pääsävy ja olla sen ohella luonteenomaisesti lämpimän tai kylmän näköinen.

Heleällä, lämpimällä punaisella (Saturnus) on tietty yhtäläisyys keskikeltaisen kanssa ja se herättää voiman, tarmon, ponnistelun, päättävyyden, ilon, riemuvoiton tunteen. Se muistuttaa fanfaarien soittoa, jolloin tuuba soi mukana – uppiniskainen, tungetteleva ääni.

Keskitilassa, kuten sinooperissa, korostuu kiihkeä tuntu: se on tasaisesti hehkuva intohimo, varma voima, jonka sininen kuitenkin sammuttaa kuin hehkuvan raudan. Tämä väkivaltainen, raaka kylmeneminen saa aikaan sävyn, jota maalarit välttävät ja tuomitsevat ”likana”. - Epäoikeutetusti, sillä lialla on materiaalisena olentona oma sointinsa.

Saturnuksen- ja sinooperinpunaista käytetään primitiivisessä, kansanomaisessa ornamentiikassa, joka näyttää vihreän komplementtivärin kanssa erityisen ”kauniilta”. Sen syventäminen mustan avulla on vaarallista, syntyy tylsä, vähän liikkumaan kykenevä ruskea. Siitä huolimatta kumpuaa tästä ulkonaisesti hiljaisesta soinnista äänekäs, valtava sisäinen sointi.

Kylmää punaista (krapilakka) voidaan syventää tuntuvasti lasuurin avulla. Hehkumisen vaikutelma kasvaa, mutta aktiivisuus katoaa vähitellen mutta ei tyystin niin kuin vihreässä. Aktiivisuus on jää väijyksiin kuin valmistautumaan hurjaan hyppyyn.

Lämmin punainen, keltaisella kohotettuna muodostaa oranssin. Näin saadaan punaisen liike suuntautumaan ulospäin. Se on voimistaan vakuuttuneen ihmisen kaltainen. Se on kuin keskisoittinen kirkonkello, joka kutsuu iltarukoukseen, tai kuin voimakas alttoääni, kuin largoa laulava alttoviulu.

Punaista loitontamalla sinisen avulla syntyy violetti. (Tässä olevan punaisen tulee olla kylmää, koska punaisen lämpöä ei voida sekoittaa sinisen kylmyyteen millään menetelmällä.) Violetti on jäädytetty punainen fyysisessä ja psyykkisessä mielessä. Siinä on jotakin sairaalloista, sammunutta, surullista. Sitä ei turhaan pidetä sopivana vanhojen naisten vaatteisiin. Kiinalaiset käyttävät sitä surupuvun värinä. Se vastaa soinniltaan englannintorvea, skalmeijaa, ja syvyydessä puupuhaltimien (esim.fagotin) syviä ääniä.

Lähteitä:

Kandinsky: *Taiteen henkisestä sisällöstä*, 1951, suomennos 1988.

Sixten Ringbom: *Pinta ja syvyys*, 1989

Marisa Volpi Orlandini: *Kandinsky und der Blaue Reiter*, 1970, saksankielinen laitos 1973.

Honour, Hugh & Fleming, John: *Maailman taiteen historia*, 1982, 1999 viides laitos, suomennos 2001.

<https://mustekala.info/teemanumerot/henki-ja-ruumis-2-10/wassily-kandinsky-ja-henkisen-maalaustaiteen-etsinta/>